

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

**Циклова комісія економіки, соціально-гуманітарних та
фундаментальних дисциплін**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

**до практичних занять
з навчальної дисципліни «Основи економічної теорії»
обов'язковий компонент
освітньо-професійної програми першого
(бакалаврського) рівня освіти
Авіаційний транспорт
(Оператор безпілотних літальних апаратів)
*272 Авіаційний транспорт***

Кременчук 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 22.02.2024 №2

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 17.01.2024 №6

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.02.2024 №2

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки, соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін, протокол від 05.01.2024 № 14

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач - методист, Пушкар О. І.

Рецензенти:

1. Директор Кременчуцької філії Класичного приватного університету, к.е.н., доцент, Меньяйлова Г.Є.
2. Зав. кафедри автомобільного транспорту та транспортних технологій, к.т.н., доцент Кременчуцької філії Класичного приватного університету Головіна О.В.

1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

**1.1.Електроніка, автоматизація та електронні комунікації
(денна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Загальні основи економічної теорії	6	2	-	-	-	4	
Тема № 2. Форми організації суспільного виробництва	10	4	-	2	-	4	
Тема № 3. Суб'єкти ринкової економіки	8	2	-	2	-	4	К/р на30 хв.
Тема № 4. Теорія поведінки споживача	10	4	-	2	-	4	
Тема № 5. Теорія підприємства: виробництво й витрати	10	4	-	2	-	4	
Тема № 6. Теорія ринкових структур: ринок продукту	8	4	-	-	-	4	
Тема № 7. Ринки факторів виробництва	8	4	-	-	-	4	К/р на30 хв.
Тема № 8. Показники макроекономіки. Макроекономіка і теорія макроекономічної нестабільності	8	4	-		-	4	
Тема № 9. Макроекономічна політика держави	8	2	-	2	-	4	
Тема № 10. Світове господарство	8	4	-	-	-	4	К/р на30 хв.
Тема № 11. Економічні аспекти глобальних проблем	6	2	-		-	4	
Всього за семестр № 1	90	36	-	10	-	44	залік

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Загальні основи економічної теорії	8	1	-	-	-	7	
Тема № 2. Форми організації суспільного виробництва	7	1	-	-	-	6	
Тема № 3. Суб'єкти ринкової економіки	7	-	-	2	-	7	
Тема № 4. Теорія поведінки споживача	8	1	-	-	-	7	
Тема № 5. Теорія підприємства: виробництво й витрати	9	1	-	-	-	8	
Тема № 6. Теорія ринкових структур: ринок продукту	7		-	-	-	7	
Тема № 7. Ринки факторів виробництва	8	1	-	-	-	7	
Тема № 8. Показники макроекономіки. Макроекономіка і теорія макроекономічної нестабільності	9	1	-	-	-	8	
Тема № 9. Макроекономічна політика держави	10	1	-	2	-	7	
Тема № 10. Світове господарство	7	-	-	-	-	7	К/р на30 хв.
Тема № 11. Економічні аспекти глобальних проблем	8	1	-	-	-	7	
Всього за семестр № 1	90	8	-	4	-	78	залік

2. Методичні вказівки до практичних занять

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема № 2. Форми організації суспільного виробництва

Навчальна мета заняття: з'ясувати форми суспільного виробництва, сутність ринку та набути навички практичного використання законів грошового обігу та розрахунку темпів

інфляції Кількість годин - 2 години
(денна форма). Місце проведення:
навчальний кабінет.

Навчальні питання:

1. Сутність товарного виробництва та причини його виникнення.
2. Товар та його властивості
3. Виникнення грошових відносин. Функції грошей.
4. Грошовий обіг, його закони.
5. Еволюція грошей. Сучасна грошова система.
6. Ринкова економіка.
7. Ринок, його функції, умови формування.
8. Класифікація ринків.
9. Інфраструктура ринку. Біржі.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Дайте визначення товару і назвіть його властивості.
2. Чим відрізняється конкретна праця від абстрактної? Яка праця створює вартість товару?
3. Назвіть форми організації суспільного виробництва.
4. Охарактеризуйте безпосередньо суспільне виробництво.
5. Яка залежність між вартістю товару і продуктивністю праці?
6. У чому полягає корисність товару?
7. Що розуміють під суспільно-необхідним робочим часом (СНРЧ)?
8. Яка різниця між ринковою економікою вільної конкуренції і регульованою ринковою економікою.
9. Що таке ринок?
10. Які функції виконує ринок?
11. Назвіть суб'єкти і об'єкти ринку.
12. Які види ринків Ви можете назвати?
13. Назвіть і охарактеризуйте умови виникнення ринку.
14. Дайте визначення інфраструктури ринку.
15. Охарактеризуйте загальну і спеціалізовану ринкову інфраструктуру.
16. Що таке біржа?

Методичні вказівки: при вивченні теми слід пам'ятати, що сьогодні Україні, що б вийти з кризи і досягти значного економічного розвитку, необхідно не тільки досягти миру, а й обрати принципово іншу економічну модель, що передбачає перехід від економіки індустріального типу - до економіки постіндустріального, від ринкової економіки (в грудні 2005р. США та ЄС визнали Україну країною з ринковою економікою) - до змішаної, від державно-монополістичного капіталізму – до народного, від монетаристської і ліберальної економіки – до неоінституційної та дирижистської.

На відміну від індустріальної моделі національної економіки домінуючий тип виробництва і провідний тип власності в постіндустріальному – не промислові, а інтелектуальні.

Фундаментальні економічні науки є основою для всіх економічних наук (методологічна функція). Немає нічого більш практичного ніж хороша теорія. Сьогодні перед світовою економічною теорією стоїть задача з'ясувати

закономірності інформаційно-мережевої економіки та форми співіснування елементів індустріально-ринкової та постіндустріально-інформаційної систем. Довгострокові потреби потребують формування адаптаційних компетентностей, економічного мислення, що позитивно вплине на якість підготовки здобувачів вищої освіти не тільки економічних спеціальностей.

В темі розглядаються форми суспільного виробництва, сутність ринкової економіки.

Міні-лексикон:

Товар, гроші, грошовий обіг, форми організації суспільного виробництва, ринок, ринковий механізм, ринкова економіка, біржа, ринкова інфраструктура.

План проведення заняття:

- I.** Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти .
- II.** Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Економічна теорія як наука під назвою політична економія сформувалася:

- а) у період феодального ладу;
- б) у період капіталістичного ладу;
- в) у період монополістичного капіталізму;
- г) у період рабовласницького ладу.

2. Перша наукова школа в економічній теорії:

- а) школа фізіократів;
- б) школа меркантилізму;
- в) класична школа;
- г) марксистська школа.

3. Представниками класичної школи були:

- а) Ф. Кене та А.Р. Тюрго;
- б) Т. Мен та А. Монкретьєн;
- в) А. Сміт та Д. Рікардо;
- г) усі перераховані.

4. Меркантилісти джерелом багатства вважали:

- а) землеробство;
- б) працю у сфері міжнародної торгівлі;
- в) грошовий обіг;
- г) працю в промисловому виробництві.

5. Зазначте установи, які формують спеціалізовану інфраструктуру ринку:

- а) підрозділи Міністерства фінансів у центрі їх філій на місцях;
- б) підприємства зв'язку, транспорту, шляхового господарства;
- в) комерційні банки, біржі, аудиторські фірми.

Практичні завдання для здобувачів вищої освіти:

Задача 1

Сума цін реалізованих за рік товарів – 900 млрд.дол. З них 200 млрд.дол. продано в кредит з відстрочкою платежів до наступного року. Платежі, по яких настав час оплати за операції, здійснені раніше, становлять 150 млрд. дол., взаємопогашені платежі – 50 млрд. дол. Гроші роблять в середньому 8 оборотів на рік.

Визначте:

Кількість грошей, необхідних для обігу.

Задача 2

В країні «У» ціни знизились у середньому на 20%. Пропозиція грошей впала з 20 млрд. гр. од. до 15 млрд. гр.од. Швидкість обігу грошей не змінилися. На скільки відсотків змінився обсяг продаж?

Задача 3

Яку функцію виконують гроші у кожній з нижче наведених ситуацій:

- а) Ваш депозитний рахунок у банку;
- б) купівля автомобіля у кредит;
- в) купівля овочів на ринку;
- г) отримання стипендії;
- д) прайс-лист на побутову техніку, що продається у магазині;
- є) продаж земельної ділянки;
- ж) меню за цінами у студентській їдальні.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема № 3. Суб'єкти ринкової економіки

Навчальна мета заняття: з'ясувати суб'єкти ринкової економіки, види підприємництва, навчитися розраховувати підприємницький дохід.

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Домогосподарства, підприємства, держава як суб'єкти ринкової економіки.
2. Підприємництво, його види.

3. Капітал, його первісне нагромадження в Україні.
4. Система найманої праці як основна ознака капіталізму.
5. Класифікація підприємства в Україні.
6. Сутність та види партнерств.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Що таке підприємництво і кого Ви можете віднести до суб'єктів підприємницької діяльності?
2. Назвіть основні форми підприємництва і дайте їх характеристику.
3. Які, на Вашу думку, необхідні умови, щоб підприємництво було ефективним?
4. Назвіть основні принципи підприємництва і прокоментуйте їх.
5. Що передбачає Закон України «Про банкрутство»?
6. Як розраховуються валовий дохід і валовий прибуток?
7. Охарактеризуйте взаємозв'язок між валовим доходом і змінами цін за різними випадками цінової еластичності попиту.
8. Дайте визначення домогосподарства.
9. Які зрушення у сім'ях в розвинутих країнах сьогодні спостерігаються?
10. Назвіть функції домогосподарств в економіці.

Методичні вказівки: при вивченні теми слід пам'ятати, що серед суб'єктів ринкової економіки (домогосподарство, підприємство, держава) основним є підприємство (фірма), тому що саме на підприємстві відбувається процес виробництва матеріальних благ та послуг. Головна задача підприємства максимальне задоволення зростаючих потреб споживачів в умовах обмеженості ресурсів, одержуючи максимальний прибуток. Виконати цю задачу підприємство може через підприємництво. Не треба плутати «підприємство» і «підприємництво».

Підприємництво – це ініціативна, творча, позикова економічна поведінка господарюючого суб'єкта з метою одержання прибутку. Саме на підприємстві реалізується підприємництво, система найманої праці і перетворення грошей в капітал.

Міні-лексикон:

Підприємство (фірма), підприємництво, підприємець, менеджер, бізнесмен, принципи підприємництва, види підприємництва, моделі підприємництва, партнерство, система найманої праці, форми і системи зарплати.

План проведення заняття:

- I. Проведення попереднього контролю теоретичних знань, практичних умінь і навичок здобувачів освіти по темі практичного заняття.
- II. Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Умови виконання абсолютної земельної ренти:
  - а) відсутність вільного переливу капіталу;
  - б) відмінності в природній родючості ґрунтів і неоднакове місцезнаходження земельних ділянок;
  - в) неоднакова продуктивність додаткових капіталовкладень в одну й ту ж саму земельну ділянку;
  - г) монопольні ціни.

2. Які товариства найбільш поширені в Україні?
  - а) з обмеженою відповідальністю;
  - б) з додатковою відповідальністю;
  - в) повні товариства;
  - г) командитні товариства.

3. Який вид підприємництва найпоширеніший в Україні?
  - а) виробниче підприємництво;
  - б) торгівельне (комерційне);
  - в) фінансове;
  - г) посередницьке.

4. В якому з переліків порушено логіку підбору видів підприємств:
  - а) промислові, будівельні, сільськогосподарські підприємства;
  - б) індивідуальні, малі, середні, великі підприємства;
  - в) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, командитні товариства;
  - г) комерційні банки, страхові компанії, інвестиційні компанії?

5. Що робить благо капіталом:
  - а) зовнішній вигляд, фізична природа цього блага;
  - б) наше суб'єктивне відношення до блага;
  - в) здатність приносити дохід;
  - г) всі відповіді не вірні?

6. Ціна землі представляє собою:
  - а) капіталізовану земельну ренту;
  - б) вартість землі;
  - в) позичковий банківський відсоток;
  - г) вартість освоєння і поліпшення землі.

7. Який вид земельної ренти виникає внаслідок диференціації земельних ділянок за родючістю або за місцем розташування:
  - а) диференціальна рента І;
  - б) диференціальна рента ІІ;
  - в) монопольна рента;
  - г) абсолютна рента?

Практичні завдання для здобувачів вищої освіти:

Задача 1

Чи можна сказати, що на певному етапі перетворення фірми, яка діє у формі партнерства, в фірму, яка діє у формі корпорації, може стати необхідним?

Задача 2

У 1990 р. питома вага малих підприємств у ВВП складала 15%. У 1996 р. вона зросла до 30%. Водночас обсяг ВВП скоротився на 50%. Офіційні джерела таку ситуацію розцінюють як великі досягнення в малому бізнесі. А як Ви вважаєте?

Задача 3

Створюючи невелику фірму по виробництву тканин, Ви маєте можливість вибору її організаційної форми. Якій формі Ви надаєте перевагу, якщо Ви бажаєте максимально захистити своє майно від можливих наслідків банкрутства?

Якщо Ви бажаєте максимально захистити себе від втручання в управління фірмою інших осіб?

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема № 4. Теорія поведінки споживача

Навчальна мета заняття: одержати навички розрахунку оптимуму споживача відповідно кардиналістській і ординалістській теорії поведінки споживача.

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Кардиналістський підхід до визначення корисності. Сукупна та гранична корисність.
2. Процес споживання та динаміка зміни сукупної та граничної корисності. Перший закон Госсена.
3. Модель споживання набору благ. Рівновага споживача. Другий закон Госсена.
4. Порядкова теорія корисності та її основний показник.

Питання цільових виступів здобувачів освіти:

1. Що таке благо і які види благ Ви знаєте?
2. Поясніть значення поняття „корисність”.
3. Дайте визначення функції корисності.
4. Охарактеризуйте динаміку граничної та сукупної корисності.
5. Сформулюйте перший закон Госсена.

6. Охарактеризуйте рівновагу споживача й еквімаржинальний принцип.
7. Наведіть приклад одно та багато продуктової моделі споживання.
8. Хто такий раціональний споживач?
9. Сформулюйте другий закон Госсена.
10. В чому сутність порядкової теорії корисності?
11. Дайте визначення кривої байдужості і бюджетної лінії.

Методичні вказівки: від тем з політекономії, яка розкриває глибинні економічні взаємозв'язки, економічні закони, переходимо до другого розділу економічної теорії – мікроекономіки, головне завдання якої – з'ясування механізму встановлення і відновлення рівноваги мікросистеми як її оптимального стану (рівноваги споживача, рівноваги виробника, ринкової рівноваги).

В цій темі в кардиналістській та ординалістській теоріях корисності розглядається поведінка раціонального споживача, аналітична і графічна моделі споживацької рівноваги (оптимуму).

На ринку окремого товару відбувається взаємозв'язок попиту і пропозиції і вихід на ринкову рівновагу. Слід пам'ятати про еластичність попиту і пропозиції, про практичне використання теорії еластичності в ціновій політиці фірми, в податковій політиці держави.

Економічна теорія осмислює економічні процеси, обґрунтовує практичні дії у сфері економіки. Сьогодні перед економічною теорією ставиться задача посилити свою світоглядну функцію та практичну спрямованість, економічних знань.

Міні-лексикон:

Корисність, уподобання споживача, гранична корисність, сукупна корисність, перший та другий закони Госсена, еквімаржинальний принцип, оптимум, рівновага споживача, двопродуктова модель споживання, еластичність попиту та пропозиції.

План проведення заняття:

- I.** Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти.
- II.** Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Корисність – це:
  - а) задоволення, яке отримує людина від споживання благ;
  - б) кількість благ, які здатні задовольнити потреби споживача;
  - в) мінімальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага;
  - г) максимальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага.

2. Рівновага споживача передбачає максимізацію:

- а) обсягу продукції;
- б) величини прибутку;
- в) сукупної корисності;
- г) граничної корисності.

3. Основний показник кардиналістської теорії поведінки споживача:

- а) MU;
- б) TU;
- в) MRS_{xy} ;
- г) MR.

4. Формула другого закону Госсена для двох продуктової моделі:

- а) $\frac{MP_x}{P_x} = \frac{MP_y}{P_y}$;
- б) $\frac{MU_x}{P_x} = \frac{MU_y}{P_y \Delta Y}$;
- в) $MRS_{xy} = - \frac{\Delta Y}{\Delta X}$, U – const;

г) правильної відповіді немає.

5. Функція виду $U=f(Q_x, Q_y, \dots, Q_n)$ - це функція:

- а) граничної корисності;
- б) кривої байдужості;
- в) загальної корисності;
- г) бюджетної лінії.

6. Принцип спадної граничної корисності (перший закон Госена) означає,

- а) корисність, що має кожна наступна одиниця товару, збільшується із збільшенням кількості придбаного товарів;
- б) при збільшенні споживання блага гранична корисність спадає;
- в) корисність придбаних товарів спадає при збільшенні доходу споживача;
- г) правильної відповіді немає.

7. Основний показник ординалістської теорії корисності:

- а) MU;
- б) TU;
- в) MRS_{xy} ;
- г) P.

8. Гранична норма заміщення товару А товаром В означає:

- а) скільки одиниць товару А споживач одержує, коли ціна товару В зменшується на 1 грошову одиницю;
- б) в якому ступені збільшується гранична корисність, якщо споживання товарів А і В збільшується на 1 одиницю;
- в) скільки одиниць товару В споживач купує, коли його дохід зростає, а споживання товару А залишається попереднім;
- г) від якої кількості одиниць товару А споживач готовий відмовитися в обмін на одержання однієї додаткової одиниці товару В, щоб загальна корисність залишилась незмінною.

9. Положення і нахил кривої байдужості для окремого споживача пояснюється:

- а) його перевагами і розмірами доходу;
- б) тільки цінами купованих товарів;
- в) перевагами, розмірами доходу і цінами купованих товарів;
- г) тільки його перевагами.

10. Два набори благ, які мають однакову корисність, знаходяться на одній:

- а) кривій байдужості;
- б) кривій Енгеля;
- в) бюджетній лінії;
- г) кривій попиту.

11. У випадку, якщо, незважаючи на зміни ціни товару, загальна виручка не зміниться, коефіцієнт цінової еластичності:

- а) більше 1;
- б) менше 1;
- в) дорівнює 0;
- г) дорівнює 1.

12. Якщо ринкова ціна нижче рівноважної, то:

- а) з'являться надлишки товарів;
- б) виникає дефіцит товарів;
- в) формується ринок покупця;
- г) падає ціна ресурсів.

13. При зменшенні ціни на 10 відсотків відбулося підвищення величини попиту на 6 відсотків. Такий попит є:

- а) нееластичним;
- б) еластичним;
- г) одиничної еластичності;
- д) абсолютно еластичним.

Практичні завдання для цільових виступів здобувачів освіти:

Задача 1

Які дії розпочне споживач, при споживанні деякої кількості товарів x і y :

$MU_x = 20$ ютилів/ шт. $P_x = 10$ грн/шт.

$MU_y = 15$ ютилів/ шт. $P_y = 5$ грн/шт.

Задача 2

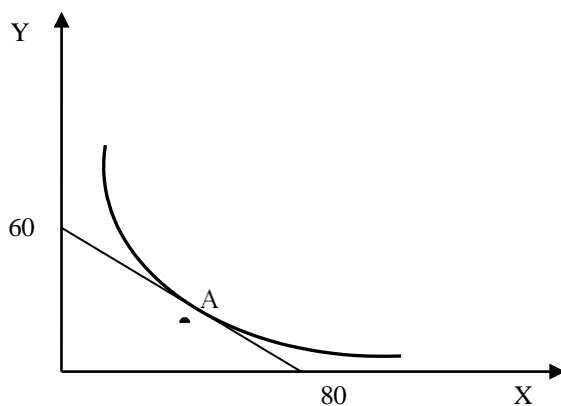
Уявіть собі, що Ви робите вибір між двома товарами x і y , причому гранична корисність кожного з них для Вас наведена в таблиці.

Одиниці товару	MU_x	Одиниці товару	MU_y
1	10	1	8
2	8	2	7
3	6	3	6
4	4	4	5
5	3	5	4
6	2	6	3

Скільки одиниць кожного товару Вам слід купити, щоб максимізувати корисність, якщо Ваш дохід дорівнює 9 дол., а ціни товарів x і y дорівнюють відповідно 2 дол. і 1 дол.? Визначте величину загальної корисності, яку ви одержали. Якщо при інших рівних умовах ціна товару x впала до 1 дол., у яких кількостях Ви придбаєте товар x і y в цьому випадку?

Задача 3

Графічне зображення вибору споживача наведено на рисунку. Рівновага споживача досягається в точці А.

1. Знайдіть величину місячного доходу (I) споживача, якщо відомо, що ціна товару x становить $P_x = 6$ грн.
2. Якою в такому випадку повинна бути ціна товару y .
3. Запишіть рівняння зображеної бюджетної лінії.
4. Визначте граничну норму заміщення MRS_{xy} товару x товаром y у точці A .

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема № 5. Теорія підприємства: виробництво й витрати

Навчальна мета заняття: набуття вміння обчислення виробничої функції з одним, двома змінними факторами, показникової виробничої функції та рівноваги виробника

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Часткова варіація факторів виробництва.
2. Ізокванта варіації. Рівновага виробника.
3. Пропорційна варіація факторів виробництва.
4. Класифікація витрат виробництва.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Дайте визначення часткової варіації факторів виробництва.
2. Охарактеризуйте залежність показників сукупного, середнього та граничного продуктів від змінного фактора на прикладі їх графіків.
3. Охарактеризуйте ізокванту та карту ізоквант.

4. Розкрийте економічний зміст граничної норми технологічного заміщення факторів виробництва.
5. У чому полягає суть ефекту масштабу виробництва?
6. Завдяки впливу яких факторів досягається зростаюча чи спадна віддача від масштабу виробництва?
7. Дайте визначення ізокошти, охарактеризуйте її властивості.
8. Розкрийте поняття рівноваги виробника, поясніть, як вона досягається.
9. Дайте визначення траєкторії розвитку підприємства.
10. Охарактеризуйте концепцію мінімально ефективного розміру підприємства.
11. В чому полягає сутність оптимальної виробничої потужності?
12. Дайте порівняльну характеристику теорій споживання і виробництва.
13. Мінімізації яких витрат намагається досягти фірма, плануючи свій розвиток? Як по – іншому їх можна назвати?

Методичні вказівки: при вивченні теми слід пам'ятати, що в попередній темі розглядалася теорія споживання, коли на ринку споживчих благ покупцем була конкретна людина зі своїми смаками, уподобаннями. В даній темі починаємо вивчати теорію виробництва – теорію підприємства, виробництво продукції і витрати на придбання виробничих ресурсів, факторів виробництва, тобто виробник є споживачем на ресурсних або факторних ринках. Виробнича функція – це залежність обсягу виробництва від витрат факторів виробництва: $Q=f(L,K,N)$. Слід звернути особливу увагу на схожість аналітичних і графічних моделей, основного показника двопродуктової моделі споживання і двофакторної моделі виробництва. Треба чітко розрізняти часткову, ізоквантну, пропорційну варіації факторів виробництва, в теорії витрат – бухгалтерські та економічні витрати, прибуток та що означає той факт, коли фірма має додатний бухгалтерський прибуток і від'ємний економічний.

Міні-лексикон:

Економічні витрати, прибуток, виробнича функція Кобба-Дугласа, масштаб виробництва, ізокванта, ізокошта, граничні, середні витрати, граничний продукт, гранична виручка, гранична норма технологічного заміщення фактором x , фактору y .

План проведення заняття:

- I. Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти.
- II. Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Виробнича функція показує:

- а) витрати, які забезпечують той ч інший обсяг випуску;
- б) найбільш вигідний для фірми обсяг випуску за даних цін ресурсів;
- в) максимальну кількість продукту ,яку можна одержати, використовуючи різні сполучення заданих вхідних ресурсів;
- г) мінімальну кількість продукції, яку можна одержати, використовуючи певну кількість ресурсів.

2. У короткостроковому періоді:

- а) виробничі потужності залишаються незмінними;
- б) виробники можуть збільшити обсяг випуску тільки за рахунок більш інтенсивного використання наявних виробничих потужностей;
- в) обсяги, принаймні, одного з ресурсів неможливо змінити;
- г) всі відповіді правильні.

3. Часу достатньо для зміни кількості застосованої праці, але недостатньо для зміни кількості капіталу. Такий період:

- а) довготерміновий;
- б) миттєвий;
- в) короткотерміновий;
- г) не має виміру.

6. Для обрахунку граничного продукту змінного фактора знаходять:

- а) загальний обсяг випуску продукції, який відповідає певній кількості змінного фактора за умови незмінності усіх інших факторів;
- б) відношення сукупного продукту змінного фактора до кількості цього фактора, що зайнята у виробництві;
- в) додаткову продукцію від додаткової одиниці змінного фактору;
- г) відношення граничного продукту до кількості змінного фактора, що зайнята у виробництві.

7. На протязі довготермінового періоду:

- а) усі фактори виробництва змінні;
- б) усі фактори виробництва постійні;
- в) фірма не може змінити розміри виробничих споруд, але може змінити ступінь завантаження машин і обладнання;
- г) фірма не може змінити ні розміри виробничих споруд, ні кількість машин і обладнання.

8. В короткостроковий період діяльність компанії характеризується функцією $Q = 32 \cdot L^{1/2}$. За умови найму 4 робітників рівень середньої продуктивності праці складе:

- а) 64;
- б) 8;
- в) 32;

г) 16.

9. Зі зростанням обсягу виробництва ізокванта буде зміщуватися:

- а) праворуч вниз;
- б) праворуч вгору;
- в) ліворуч вниз;
- г) ліворуч вгору.

10. Який показник не відноситься до теорії виробництва:

- а) MP_x ;
- б) MC ;
- в) $MRTS_{XY}$;
- г) MRS_{XY} ?

11. Уявіть графік, на якому праця позначається на горизонтальній осі, а капітал на вертикальній. Коли граничний продукт праці дорівнює 5 і граничний продукт капіталу дорівнює 10, то чому дорівнює гранична норма заміщення капіталу працею:

- а) $1/2$;
- б) $2/1$;
- в) 5;
- г) 10?

12. Будь – яка точка, що знаходиться на ізокванті, означає:

- а) кількість виробленого продукту;
- б) обсяг продукту в грошовому виразі;
- в) комбінацію фізичних обсягів ресурсів, що забезпечує певний рівень виробництва;
- г) суму витрат.

13. Фірма працює за технологією, що відображається виробничою функцією $Q = L^{0,6} \cdot K^{0,9}$. Яка віддача від масштабу притаманна цій технології:

- а) постійна;
- б) спадна;
- в) зростаюча;
- г) за даних умов не можливо визначити?

14. Фірма працює за технологією, відображеною виробничою функцією: $Q = K \cdot L$. Ціна праці складає 8 грош. од., ціна капіталу — 16 грош. од. Тоді рівняння рівноваги має вигляд:

- а) $\frac{K}{L} = 2$;
- б) $\frac{K}{L} = \frac{1}{2}$;

в) $K \cdot L = \frac{1}{2}$;

г) $K \cdot L = 2$.

15. У довгостроковому періоді:

- а) не існує поділу витрат на постійні і змінні;
- б) всі витрати є сталими;
- в) всі витрати є змінними;
- г) правильні відповіді (а) і (в).

16. Альтернативні витрати на отримання освіти в коледжі містять в собі:

- а) заробітну плату, яку Ви отримували б, якби Вам не потрібно було б відвідувати коледж;
- б) кошти, витрачені на підручники;
- в) кошти, витрачені на їжу;
- г) плату за навчання.

17. Який фактор збільшує змінні витрати фірми:

- а) підвищення орендної плати;
- б) підвищення процентної ставки на банківські кредити;
- в) підвищення заробітної плати основних робітників;
- г) підвищення заробітної плати інженерно-технічних робітників.

18. Величина економічного прибутку розраховується за формулою:

- а) загальна виручка мінус економічні витрати;
- б) загальна сума доходу від реалізації продукції;
- в) зовнішні витрати мінус внутрішні;
- г) загальна виручка мінус бухгалтерські витрати.

Практичні завдання для цільових виступів здобувачів вищої освіти:

Задача 1

Виробнича функція фірми задається формулою $Q=5K^{0.4}L^{0.6}$. Ціна праці становить 50 грош. од., ціна капіталу – 100 грош. од. Витрати на виробництво дорівнюють 1 000 грош.од./період.

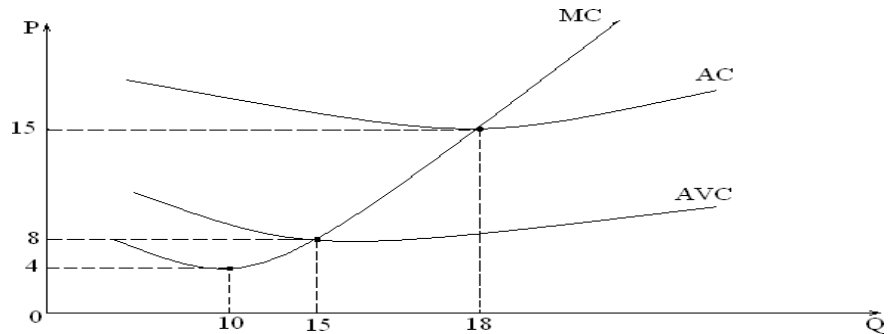
1. Визначте функції граничної продуктивності факторів.
2. Знайдіть оптимальний рівень залучення факторів.
3. Визначте, як зміниться обсяг випуску продукції, якщо адміністрація фірми ухвалить рішення збільшити використання факторів удвічі.

Задача 2

Функція загальних витрат підприємства має вигляд: $TC = 150 + 5Q + 2Q^2$. Розрахуйте FC, MC, ATC, AFC, AVC як функції від Q. При якому обсязі випуску продукції ATC має мінімальне значення?

Задача 3

Ви створили власну фірму. По закінченні року, за розрахунками бухгалтера, прибуток склав 10 млн.гр.од. Наскільки прибутковим виявився Ваш бізнес, з Вашої точки зору, приймаючи до уваги той фактор, що Вам довелося залишити роботу, яка приносила дохід у розмірі 2 млн.гр.од. Крім того у створенні фірми Ви вклали власні гроші у розмірі 100 млн.гр.од. Ставка процента складає 20% річних. Чи одержите Ви економічний прибуток і чому він буде дорівнювати?

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема № 9. Макроекономічна політика держави

Навчальна мета заняття: набуття вміння використання інструментів фінансової і монетарної політики.

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Вади ринку. Економічні функції держави.
2. Фінансова політика як складова стабілізаційної політики держави.
3. Монетарна політика.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Охарактеризуйте переваги ринку.
2. Назвіть головні складові економічної політики держави.
3. Поясніть стратегії активізму та антиактивізму.
4. Яка різниця між дискреційною і недискреційною фінансовою політикою?
5. Назвіть інструменти монетарної політики.
6. Поясніть сутність передавального механізму монетарної політики.
7. Що таке вмонтовані, або автоматичні, стабілізатори?

Методичні вказівки: при вивченні теми треба пам'ятати про два підходи к проблемі макроекономічної рівноваги за умов повної зайнятості. Класична теорія макроекономічної рівноваги: звичайний стан економіки – рівноважний за

повної зайнятості, але коли економіка країни виходє з цього стану то абсолютно гнучкі ціни: на ринку товарів і послуг (ціна і тариф) на ринку праці (зарплата), на ринку грошей (ставка проценту) відновлюють рівновагу, тобто ринкового механізму достатньо.

Кейнсіанська теорія як теоретична база державного регулювання економіки: ціни не є абсолютно гнучкими (ефект хроповика), макроекономічна рівновага за умов повної зайнятості –це виключення, а не система, вийти на яке можливо тільки за допомогою державного регулювання економіки, оптимальної фіскальної і монетарної політики. Треба звернути увагу на дискреційну фіскальну політику, її інструменти, мультиплікатори та недискреційну фіскальну політику, автоматичні стабілізатори; на сутність інструменти і мультиплікатори монетарної політики.

Під час спаду виробництва або економічної кризи (глибокого і тривалого спаду) державне регулювання економіки треба посилювати.

Міні-лексикон:

Ефект хроповика, фіскальна політика (дискреційна і недискреційна), мультиплікатори, автоматичні стабілізатори, монетарна політика, облікова ставка, норма обов'язкових банківських резервів, операції на відкритому ринку.

План проведення заняття:

- I.** Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти.
- II.** Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Практичні завдання для здобувачів вищої освіти::

Задача 1

Національний банк вирішив збільшити пропозицію грошей на 330 млрд. грн.. На скільки треба збільшити грошову базу за умови, що коефіцієнт готівки дорівнює 0,3, а резервна норма становить 15 %.

Задача 2

НБУ купив у комерційних банків державні облігації на суму 500 млн. грн.. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо комерційні банки повністю використовують свої кредитні гроші за умови, що норма банківських резервів дорівнює 20 %.

Задача 3

Рівноважний ВВП країни дорівнює 300 млрд.грн.од. Уряд вирішую збільшити видатки в країні і зменшити податки на 10%. Визначте зміну ВВП, якщо гранична схильність до споживання дорівнює 0,8.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок

заняття звернув увагу на основні помилки при його виконанні.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: Знання, 2014. – 711 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: практикум: Навчальний посібник – К.: Знання, 2013. – 496 с.
3. Базилюк А.В., Дерій Ж.В., Концева В.В., Хоменко І.О. Економічна теорія. Практикум: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012.-312с.
4. Башнянин Г.І. Політична економія. Навчальний посібник. – К.:ЦУЛ, 2013. – 410 с.
5. Осецький В.Л. Політекономія: Навчальний посібник – К.: НАУ, 2013. – 380 с.
6. Майовець Є.Й. Економічна теорія: Навчальний посібник– Львів: ЛНУ ім. І.Франка. – 2011. – 399 с.
7. Моцелюк Н.В. Політична економія. Ч.3. Економічний розвиток. Сучасні економічні системи. Світове господарство: Навчальний посібник – К.:ЦУЛ, 2014.-168с.
8. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник-К.: Алерта, 2015. – 487с.
9. Сірко А.В.Економічна теорія: Політекономія:Підручник – К.:ЦУЛ, 2014.-416с.
10. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Політична економія: Навчальний посібник – К.: Кондор – Видавництво, 2013. – 464 с.
11. Старчик Н.В., Носач І.В. Мікроекономіка: Підручник – К.: ЦУЛ, 2012. – 480 с.
12. Якобчук В.П. Економічна теорія: Навчальний посібник – К.:Ліра – К,2015 – 408с.

Допоміжна література:

1. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 280 с.
2. Вотаманюк О.З. Економічна теорія: вступ, макроекономіка, мікроекономіка - Львів: Інтелект – Захід, 2011. – 656 с.
3. Луценко Г.П. Курс економічної теорії: практика і теорія: Електронний посібник – Кременчук: КЛК НАУ, 2011. – 207 с.
4. Носова О.В. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
5. Мельникова В.І. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 248 с.
6. Лопух К.В. Сучасний монетаризм: Монографія – К.: ЦУЛ, 2015.-272с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

1. Методичні вказівки до практичних занять

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема № 2. Форми організації суспільного виробництва

Тема № 3. Суб'єкти ринкової економіки

Навчальна мета заняття: з'ясувати форми суспільного виробництва, сутність ринку та набути навички практичного використання законів грошового обігу та розрахунку темпів інфляції, суб'єкти ринкової економіки, види підприємництва, навчитися розраховувати підприємницький дохід.

Кількість годин - 2 години (денна форма).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання:

1. Сутність товарного виробництва та причини його виникнення.
2. Товар та його властивості
3. Виникнення грошових відносин. Функції грошей.
4. Грошовий обіг, його закони.
5. Еволюція грошей. Сучасна грошова система.
6. Ринкова економіка.
7. Ринок, його функції, умови формування.
8. Класифікація ринків.
9. Інфраструктура ринку. Біржі.
10. Домогосподарства, підприємства, держава як суб'єкти ринкової економіки.
11. Підприємництво, його види.
12. Капітал, його первісне нагромадження в Україні.
13. Система найманої праці як основна ознака капіталізму.
14. Класифікація підприємства в Україні.
15. Сутність та види партнерств.
- 16.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Дайте визначення товару і назвіть його властивості.
2. Чим відрізняється конкретна праця від абстрактної? Яка праця створює вартість товару?
3. Назвіть форми організації суспільного виробництва.
4. Охарактеризуйте безпосередньо суспільне виробництво.
5. Яка залежність між вартістю товару і продуктивністю праці?
6. У чому полягає корисність товару?
7. Що розуміють під суспільно-необхідним робочим часом (СНРЧ)?
8. Яка різниця між ринковою економікою вільної конкуренції і регульованою ринковою економікою.
9. Що таке ринок?

10. Які функції виконує ринок?
11. Назвіть суб'єкти і об'єкти ринку.
12. Які види ринків Ви можете назвати?
13. Назвіть і охарактеризуйте умови виникнення ринку.
14. Дайте визначення інфраструктури ринку.
15. Охарактеризуйте загальну і спеціалізовану ринкову інфраструктуру.
16. Що таке біржа? Що таке підприємництво і кого Ви можете віднести до суб'єктів підприємницької діяльності?
17. Назвіть основні форми підприємництва і дайте їх характеристику.
18. Які, на Вашу думку, необхідні умови, щоб підприємництво було ефективним?
19. Назвіть основні принципи підприємництва і прокоментуйте їх.
20. Що передбачає Закон України «Про банкрутство»?
21. Як розраховуються валовий дохід і валовий прибуток?
22. Охарактеризуйте взаємозв'язок між валовим доходом і змінами цін за різними випадками цінової еластичності попиту.
23. Дайте визначення домогосподарства.
24. Які зрушення у сім'ях в розвинутих країнах сьогодні спостерігаються?
25. Назвіть функції домогосподарств в економіці.

Методичні вказівки: при вивченні теми слід пам'ятати, що сьогодні Україні, щоб вийти з кризи і досягти значного економічного розвитку, необхідно не тільки досягти миру, а й обрати принципово іншу економічну модель, що передбачає перехід від економіки індустріального типу - до економіки постіндустріального, від ринкової економіки (в грудні 2005р. США та ЄС визнали Україну країною з ринковою економікою) - до змішаної, від державно-монополістичного капіталізму – до народного, від монетаристської і ліберальної економіки – до неоінституційної та дирижистської.

На відміну від індустріальної моделі національної економіки домінуючий тип виробництва і провідний тип власності в постіндустріальному – не промислові, а інтелектуальні.

Фундаментальні економічні науки є основою для всіх економічних наук (методологічна функція). Немає нічого більш практичного ніж хороша теорія. Сьогодні перед світовою економічною теорією стоїть задача з'ясувати закономірності інформаційно-мережевої економіки та форми співіснування елементів індустріально-ринкової та постіндустріально-інформаційної систем. Довгострокові потреби потребують формування адаптаційних компетентностей, економічного мислення, що позитивно вплине на якість підготовки здобувачів вищої освіти не тільки економічних спеціальностей.

В темі розглядаються форми суспільного виробництва, сутність ринкової економіки. при вивченні теми слід пам'ятати, що серед суб'єктів ринкової економіки (домогосподарство, підприємство, держава) основним є підприємство (фірма), тому що саме на підприємстві відбувається процес виробництва матеріальних благ та послуг. Головна задача підприємства максимальне задоволення зростаючих потреб споживачів в умовах обмеженості ресурсів, одержуючи максимальний прибуток.

Міні-лексикон:

Товар, гроші, грошовий обіг, форми організації суспільного виробництва, ринок, ринковий механізм, ринкова економіка, ринкова інфраструктура, підприємництво, підприємець, менеджер, бізнесмен, принципи підприємництва, види підприємництва.

План проведення заняття:

- I.** Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти .
- II.** Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Економічна теорія як наука під назвою політична економія сформувалася:
  - а) у період феодального ладу;
  - б) у період капіталістичного ладу;
  - в) у період монополістичного капіталізму;
  - г) у період рабовласницького ладу.
2. Перша наукова школа в економічній теорії:
  - а) школа фізіократів;
  - б) школа меркантилізму;
  - в) класична школа;
  - г) марксистська школа.
3. Представниками класичної школи були:
  - а) Ф. Кене та А.Р. Тюрго;
  - б) Т. Мен та А. Монкретьєн;
  - в) А. Сміт та Д. Рікардо;
  - г) усі перераховані.
4. Меркантилісти джерелом багатства вважали:
  - а) землеробство;
  - б) працю у сфері міжнародної торгівлі;
  - в) грошовий обіг;
  - г) працю в промисловому виробництві.
5. Зазначте установи, які формують спеціалізовану інфраструктуру ринку:
  - а) підрозділи Міністерства фінансів у центрі їх філій на місцях;
  - б) підприємства зв'язку, транспорту, шляхового господарства;
  - в) комерційні банки, біржі, аудиторські фірми.
6. Умови виконання абсолютної земельної ренти:
  - а) відсутність вільного переливу капіталу;
  - б) відмінності в природній родючості ґрунтів і неоднакове місцезнаходження земельних ділянок;
  - в) неоднакова продуктивність додаткових капіталовкладень в одну й ту ж саму земельну ділянку;
  - г) монопольні ціни.

7. Які товариства найбільш поширені в Україні?
- а) з обмеженою відповідальністю;
  - б) з додатковою відповідальністю;
  - в) повні товариства;
  - г) командитні товариства.
8. Який вид підприємництва найпоширеніший в Україні?
- а) виробниче підприємництво;
  - б) торгівельне (комерційне);
  - в) фінансове;
  - г) посередницьке.
9. В якому з переліків порушено логіку підбору видів підприємств:
- а) промислові, будівельні, сільськогосподарські підприємства;
  - б) індивідуальні, малі, середні, великі підприємства
  - в) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, командитні товариства;
  - г) комерційні банки, страхові компанії, інвестиційні компанії?
10. Що робить благо капіталом:
- а) зовнішній вигляд, фізична природа цього блага;
  - б) наше суб'єктивне відношення до блага;
  - в) здатність приносити доход;
  - г) всі відповіді не вірні?
11. Ціна землі представляє собою:
- а) капіталізовану земельну ренту;
  - б) вартість землі;
  - в) позичковий банківський відсоток;
  - г) вартість освоєння і поліпшення землі.
12. Який вид земельної ренти виникає внаслідок диференціації земельних ділянок за родючістю або за місцем розташування:
- а) диференціальна рента І;
  - б) диференціальна рента ІІ;
  - в) монопольна рента;
  - г) абсолютна рента?

Практичні завдання для здобувачів вищої освіти:

Задача 1

Сума цін реалізованих за рік товарів – 900 млрд.дол. З них 200 млрд.дол. продано в кредит з відстрочкою платежів до наступного року. Платежі, по яких настав час оплати за операції, здійснені раніше, становлять 150 млрд. дол., взаємопогашені платежі – 50 млрд. дол. Гроші роблять в середньому 8 оборотів на рік.

Визначте: Кількість грошей, необхідних для обігу.

Задача 2

В країні «У» ціни знизились у середньому на 20%. Пропозиція грошей впала з 20 млрд. гр. од. до 15 млрд. гр.од. Швидкість обігу грошей не змінилися. На скільки відсотків змінився обсяг продаж?

Задача 3

Яку функцію виконують гроші у кожній з нижче наведених ситуацій:

- а) Ваш депозитний рахунок у банку;
- б) купівля автомобіля у кредит;
- в) купівля овочів на ринку;
- г) отримання стипендії;
- д) прайс-лист на побутову техніку, що продається у магазині;
- є) продаж земельної ділянки;
- ж) меню за цінами у студентській їдальні.

Задача 4

Створюючи невелику фірму по виробництву тканин, Ви маєте можливість вибору її організаційної форми. Якій формі Ви надаєте перевагу, якщо Ви бажаєте максимально захистити своє майно від можливих наслідків банкрутства?

Якщо Ви бажаєте максимально захистити себе від втручання в управління фірмою інших осіб

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернув увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема № 4. Теорія поведінки споживача

Навчальна мета заняття: одержати навички розрахунку оптимуму споживача відповідно кардиналістській і ординалістській теорії поведінки споживача.

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Кардиналістський підхід до визначення корисності. Сукупна та гранична корисність.
2. Процес споживання та динаміка зміни сукупної та граничної корисності. Перший закон Госсена.
3. Модель споживання набору благ. Рівновага споживача. Другий закон Госсена.
4. Порядкова теорія корисності та її основний показник.

Питання цільових виступів здобувачів освіти:

1. Що таке благо і які види благ Ви знаєте?
2. Поясніть значення поняття „корисність”.
3. Дайте визначення функції корисності.
4. Охарактеризуйте динаміку граничної та сукупної корисності.
5. Сформулюйте перший закон Госсена.
6. Охарактеризуйте рівновагу споживача й еквімаржинальний принцип.
7. Наведіть приклад одно та багато продуктової моделі споживання.
8. Хто такий раціональний споживач?
9. Сформулюйте другий закон Госсена.
10. В чому сутність порядкової теорії корисності?
11. Дайте визначення кривої байдужості і бюджетної лінії.

Методичні вказівки: від тем з політекономії, яка розкриває глибинні економічні взаємозв'язки, економічні закони, переходимо до другого розділу економічної теорії – мікроекономіки, головне завдання якої – з'ясування механізму встановлення і відновлення рівноваги мікросистеми як її оптимального стану (рівноваги споживача, рівноваги виробника, ринкової рівноваги).

В цій темі в кардиналістській та ординалістській теоріях корисності розглядається поведінка раціонального споживача, аналітична і графічна моделі споживацької рівноваги (оптимуму).

На ринку окремого товару відбувається взаємозв'язок попиту і пропозиції і вихід на ринкову рівновагу. Слід пам'ятати про еластичність попиту і пропозиції, про практичне використання теорії еластичності в ціновій політиці фірми, в податковій політиці держави.

Економічна теорія осмислює економічні процеси, обґрунтовує практичні дії у сфері економіки. Сьогодні перед економічною теорією ставиться задача посилити свою світоглядну функцію та практичну спрямованість, економічних знань.

Міні-лексикон:

Корисність, уподобання споживача, гранична корисність, сукупна корисність, перший та другий закони Госсена, еквімаржинальний принцип, оптимум, рівновага споживача, двопродуктова модель споживання, еластичність попиту та пропозиції

План проведення заняття:

- I.** Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти.
- II.** Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Корисність – це:
  - а) задоволення, яке отримує людина від споживання благ;
  - б) кількість благ, які здатні задовольнити потреби споживача;
  - в) мінімальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання

певного блага;

г) максимальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага.

2. Рівновага споживача передбачає максимізацію:

- а) обсягу продукції;
- б) величини прибутку;
- в) сукупної корисності;
- г) граничної корисності.

3. Основний показник кардиналістської теорії поведінки споживача:

- а) MU;
- б) TU;
- в) MRS_{XY} ;
- г) MR.

4. Основний показник ординалістської теорії корисності: а)

MU;

- б) TU;
- в) MRS_{XY} ;
- г) P.

5. Гранична норма заміщення товару А товаром В означає:

- а) скільки одиниць товару А споживач одержує, коли ціна товару В зменшується на 1 грошову одиницю;
- б) в якому ступені збільшується гранична корисність, якщо споживання товарів А і В збільшується на 1 одиницю;
- в) скільки одиниць товару В споживач купує, коли його дохід зростає, а споживання товару А залишається попереднім;
- г) від якої кількості одиниць товару А споживач готовий відмовитися в обмін на одержання однієї додаткової одиниці товару В, щоб загальна корисність залишилась незмінною.

6. Положення і нахил кривої байдужості для окремого споживача пояснюється:

- а) його перевагами і розмірами доходу;
- б) тільки цінами купованих товарів;
- в) перевагами, розмірами доходу і цінами купованих товарів;
- г) тільки його перевагами.

7. Два набори благ, які мають однакову корисність, знаходяться на одній:

- а) кривій байдужості;
- б) кривій Енгеля;
- в) бюджетній лінії;
- г) кривій попиту.

8. У випадку, якщо, незважаючи на зміни ціни товару, загальна виручка

не зміниться, коефіцієнт цінової еластичності:

- а) більше 1;
- б) менше 1;
- в) дорівнює 0;

9. Якщо ринкова ціна нижче рівноважної, то:

- а) з'являться надлишки товарів;
- б) виникає дефіцит товарів;
- в) формується ринок покупця;
- г) падає ціна ресурсів.

10. При зменшенні ціни на 10 відсотків відбулося підвищення величини попиту на 6 відсотків. Такий попит є:

- а) нееластичним;
- б) еластичним;
- г) одиничної еластичності;
- д) абсолютно еластичним.
- г) дорівнює 1.

Практичні завдання для цільових виступів здобувачів освіти:

Задача 1

Які дії розпочне споживач, при споживанні деякої кількості товарів x і y :

$MU_x = 20$ ютилів/ шт. $P_x = 10$ грн/шт.

$MU_y = 15$ ютилів/ шт. $P_y = 5$ грн/шт.

Задача 2

Уявіть собі, що Ви робите вибір між двома товарами x і y , причому гранична корисність кожного з них для Вас наведена в таблиці.

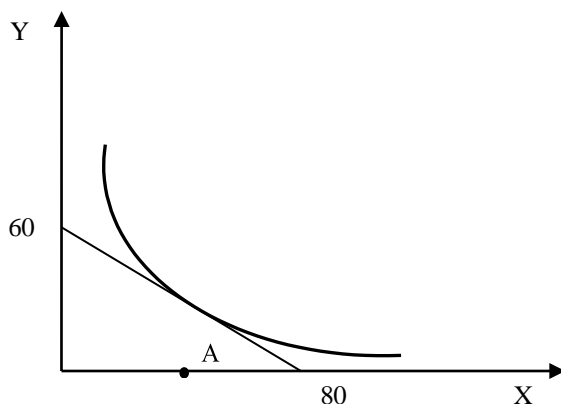
Одиниці товару	MU_x	Одиниці товару	MU_y
1	10	1	8
2	8	2	7
3	6	3	6
4	4	4	5
5	3	5	4
6	2	6	3

Скільки одиниць кожного товару Вам слід купити, щоб максимізувати корисність, якщо Ваш дохід дорівнює 9 дол., а ціни товарів x і y дорівнюють відповідно 2 дол. і 1 дол.? Визначте величину загальної корисності, яку ви одержали. Якщо при інших рівних умовах ціна товару x впала до 1 дол., у яких кількостях Ви придбаєте товар x і y в цьому випадку?

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

1. Знайдіть величину місячного доходу (I) споживача, якщо відомо, що ціна товару x становить $P_x = 6$ грн.
2. Якою в такому випадку повинна бути ціна товару y .
3. Запишіть рівняння зображеної бюджетної лінії.
4. Визначте граничну норму заміщення MRS_{xy} товару x товаром y у точці A .

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема № 5. Теорія підприємства: виробництво й витрати

Навчальна мета заняття: набуття вміння обчислення виробничої функції з одним, двома змінними факторами, показникової виробничої функції та рівноваги виробника

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Часткова варіація факторів виробництва.
2. Ізокванта варіації. Рівновага виробника.
3. Пропорційна варіація факторів виробництва.
4. Класифікація витрат виробництва.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Дайте визначення часткової варіації факторів виробництва.
2. Охарактеризуйте залежність показників сукупного, середнього та граничного продуктів від змінного фактора на прикладі їх графіків.
3. Охарактеризуйте ізокванту та карту ізоквант.

4. Розкрийте економічний зміст граничної норми технологічного заміщення факторів виробництва.
5. У чому полягає суть ефекту масштабу виробництва?
6. Завдяки впливу яких факторів досягається зростаюча чи спадна віддача від масштабу виробництва?
7. Дайте визначення ізокошти, охарактеризуйте її властивості.
8. Розкрийте поняття рівноваги виробника, поясніть, як вона досягається.
9. Дайте визначення траєкторії розвитку підприємства.
10. Охарактеризуйте концепцію мінімально ефективного розміру підприємства.
11. В чому полягає сутність оптимальної виробничої потужності?
12. Дайте порівняльну характеристику теорій споживання і виробництва.
13. Мінімізації яких витрат намагається досягти фірма, плануючи свій розвиток? Як по – іншому їх можна назвати?

Методичні вказівки: при вивченні теми слід пам'ятати, що в попередній темі розглядалася теорія споживання, коли на ринку споживчих благ покупцем була конкретна людина зі своїми смаками, уподобаннями. В даній темі починаємо вивчати теорію виробництва – теорію підприємства, виробництво продукції і витрати на придбання виробничих ресурсів, факторів виробництва, тобто виробник є споживачем на ресурсних або факторних ринках. Виробнича функція – це залежність обсягу виробництва від витрат факторів виробництва: $Q=f(L,K,N)$. Слід звернути особливу увагу на схожість аналітичних і графічних моделей, основного показника двопродуктової моделі споживання і двофакторної моделі виробництва. Треба чітко розрізняти часткову, ізоквантну, пропорційну варіації факторів виробництва, в теорії витрат – бухгалтерські та економічні витрати, прибуток та що означає той факт, коли фірма має додатний бухгалтерський прибуток і від'ємний економічний.

Міні-лексикон:

Економічні витрати, прибуток, виробнича функція Кобба-Дугласа, масштаб виробництва, ізокванта, ізокошта, граничні, середні витрати, граничний продукт, гранична виручка, гранична норма технологічного заміщення фактором x , фактору y .

План проведення заняття:

- I.** Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти.
- II.** Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Виробнича функція показує:
  - а) витрати, які забезпечують той ч інший обсяг випуску;
  - б) найбільш вигідний для фірми обсяг випуску за даних цін ресурсів;
  - в) максимальну кількість продукту, яку можна одержати, використовуючи різні сполучення заданих вхідних ресурсів;
  - г) мінімальну кількість продукції, яку можна одержати, використовуючи певну кількість ресурсів.

2. У короткостроковому періоді:
  - а) виробничі потужності залишаються незмінними;
  - б) виробники можуть збільшити обсяг випуску тільки за рахунок більш інтенсивного використання наявних виробничих потужностей;
  - в) обсяги, принаймні, одного з ресурсів неможливо змінити;
  - г) всі відповіді правильні.

3. Часу достатньо для зміни кількості застосованої праці, але недостатньо для зміни кількості капіталу. Такий період:
  - а) довготерміновий;
  - б) миттєвий;
  - в) короткотерміновий;
  - г) не має виміру.

6. Для обрахунку граничного продукту змінного фактора знаходять:
  - а) загальний обсяг випуску продукції, який відповідає певній кількості змінного фактора за умови незмінності усіх інших факторів;
  - б) відношення сукупного продукту змінного фактора до кількості цього фактора, що зайнята у виробництві;
  - в) додаткову продукцію від додаткової одиниці змінного фактору;
  - г) відношення граничного продукту до кількості змінного фактора, що зайнята у виробництві.

7. На протязі довготермінового періоду:
  - а) усі фактори виробництва змінні;
  - б) усі фактори виробництва постійні;
  - в) фірма не може змінити розміри виробничих споруд, але може змінити ступінь завантаження машин і обладнання;
  - г) фірма не може змінити ні розміри виробничих споруд, ні кількість машин і обладнання.

8. В короткостроковий період діяльність компанії характеризується функцією $Q = 32 \cdot L^{1/2}$. За умови найму 4 робітників рівень середньої продуктивності праці складе:
  - а) 64;
  - б) 8;
  - в) 32;

г) 16.

9. Зі зростанням обсягу виробництва ізокванта буде зміщуватися:

- а) праворуч вниз;
- б) праворуч вгору;
- в) ліворуч вниз;
- г) ліворуч вгору.

10. Який показник не відноситься до теорії виробництва:

- а) MP_x ;
- б) MC ;
- в) $MRTS_{xy}$;
- г) MRS_{xy} ?

11. Уявіть графік, на якому праця позначається на горизонтальній осі, а капітал на вертикальній. Коли граничний продукт праці дорівнює 5 і граничний продукт капіталу дорівнює 10, то чому дорівнює гранична норма заміщення капіталу працею:

- а) $1/2$;
- б) $2/1$;
- в) 5;
- г) 10?

12. Будь – яка точка, що знаходиться на ізокванті, означає:

- а) кількість виробленого продукту;
- б) обсяг продукту в грошовому виразі;
- в) комбінацію фізичних обсягів ресурсів, що забезпечує певний рівень виробництва;
- г) суму витрат.

13. Фірма працює за технологією, що відображається виробничою функцією $Q = L^{0,6} \cdot K^{0,9}$. Яка віддача від масштабу притаманна цій технології:

- а) постійна;
- б) спадна;
- в) зростаюча;
- г) за даних умов не можливо визначити?

14. Фірма працює за технологією, відображеною виробничою функцією: $Q = K \cdot L$. Ціна праці складає 8 грош. од., ціна капіталу — 16 грош. од. Тоді рівняння рівноваги має вигляд:

- а) $\frac{K}{L} = 2$;
- б) $\frac{K}{L} = \frac{1}{2}$;

- в) $K \cdot L = \frac{1}{2}$;
 г) $K \cdot L = 2$.

15. У довгостроковому періоді:

- а) не існує поділу витрат на постійні і змінні;
 б) всі витрати є сталими;
 в) всі витрати є змінними;
 г) правильні відповіді (а) і (в).

16. Альтернативні витрати на отримання освіти в коледжі містять в собі:

- а) заробітну плату, яку Ви отримували б, якби Вам не потрібно було б відвідувати коледж;
 б) кошти, витрачені на підручники;
 в) кошти, витрачені на їжу;
 г) плату за навчання.

17. Який фактор збільшує змінні витрати фірми:

- а) підвищення орендної плати;
 б) підвищення процентної ставки на банківські кредити;
 в) підвищення заробітної плати основних робітників;
 г) підвищення заробітної плати інженерно-технічних робітників.

18. Величина економічного прибутку розраховується за формулою:

- а) загальна виручка мінус економічні витрати;
 б) загальна сума доходу від реалізації продукції;
 в) зовнішні витрати мінус внутрішні;
 г) загальна виручка мінус бухгалтерські витрати.

Практичні завдання для цільових виступів здобувачів вищої освіти:

Задача 1

Виробнича функція фірми задається формулою $Q=5K^{0.4}L^{0.6}$. Ціна праці становить 50 грош. од., ціна капіталу – 100 грош. од. Витрати на виробництво дорівнюють 1 000 грош.од./період.

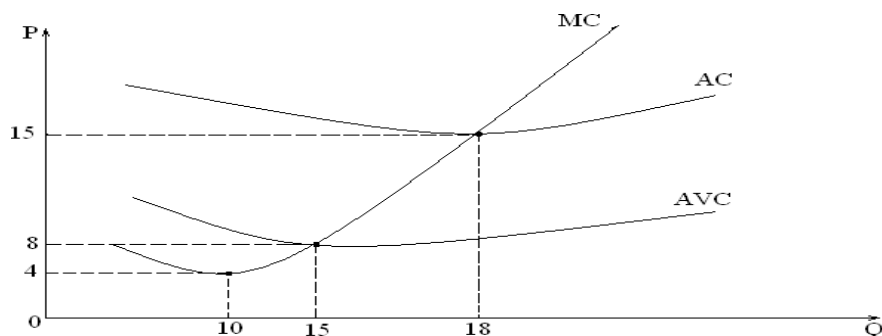
1. Визначте функції граничної продуктивності факторів.
2. Знайдіть оптимальний рівень залучення факторів.
3. Визначте, як зміниться обсяг випуску продукції, якщо адміністрація фірми ухвалить рішення збільшити використання факторів удвічі.

Задача 2

Функція загальних витрат підприємства має вигляд: $TC = 150 + 5Q + 2Q^2$. Розрахуйте FC, MC, ATC, AFC, AVC як функції від Q. При якому обсязі випуску продукції ATC має мінімальне значення?

Задача 3

Ви створили власну фірму. По закінченні року, за розрахунками бухгалтера, прибуток склав 10 млн.гр.од. Наскільки прибутковим виявився Ваш бізнес, з Вашої точки зору, приймаючи до уваги той фактор, що Вам довелося залишити роботу, яка приносила дохід у розмірі 2 млн.гр.од. Крім того у створенні фірми Ви вклали власні гроші у розмірі 100 млн.гр.од. Ставка процента складає 20% річних. Чи одержите Ви економічний прибуток і чому він буде дорівнювати?

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема № 6. Теорія ринкових структур: ринок продукту

Навчальна мета заняття: набути навички визначення рівноваги фірми на ринку досконалої і недосконалої конкуренції в короткостроковому і довгостроковому періодах

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Основні ознаки моделі ринку досконалої конкуренції.
2. Попит на продукцію конкурентної фірми та максимізація її прибутку.
3. Ринкова поведінка підприємства в короткостроковому періоді.
4. Рівновага конкурентної фірми в довгостроковому періоді
5. Ефективність ринку досконалої конкуренції.
6. Види недосконалої конкуренції.
7. Що монополістичного в монополістичній конкуренції?

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Охарактеризуйте чинники, які визначають структуру ринків.
2. Охарактеризуйте ознаки ринку досконалої конкуренції.
3. У чому полягають відмінності між ринковим попитом та попитом для конкурентного виробника?

4. Дайте графічне зображення попиту, середнього, граничного і сукупного доходу підприємства.
5. Які переваги та недоліки має ринок досконалої конкуренції.
6. Що таке ефективність виробництва та ефективність розподілу ресурсів?
7. Які умови рівноваги фірми в довгостроковому періоді.
8. Наведіть графічне порівняння граничної та середньої виручки, граничних та середніх витрат.
9. Назвіть умови максимізації прибутку фірми – досконалого конкурента в короткостроковому періоді.
10. Охарактеризуйте умови ринку чистої монополії.
11. Які Ви знаєте бар'єри для вступу в галузь в умовах чистої монополії?
12. Якими методами може досягатися монополізація ринку.
13. Які форми монополістичних об'єднань Ви знаєте?
14. У чому полягають відмінності між чистою конкуренцією та чистою монополією?
15. Дайте визначення монополії і моносонії.
16. Які відмінності попиту для конкурентної фірми та чистого монополіста.
17. Назвіть економічні наслідки монополізму.
18. Що таке природна монополія?
19. Наведіть особливості поведінки реальних монополій.
20. Дайте правило максимізації прибутку монополіста (сукупний і граничний підходи).
21. Охарактеризуйте суть і основні види цінової дискримінації.
22. Охарактеризуйте основні положення антимонопольного законодавства України.
23. Наведіть приклади помилкових уявлень про політику монополіста.
24. Дайте ознаки олігополістичного ринку.
25. Які Ви знаєте бар'єри при вступі в галузь в умовах олігополії?
26. Як утворюються олігополії?
27. Які варіанти ціноутворення олігополіста Ви знаєте?
28. В чому полягають відмінності між чистою монополією та олігополією?
29. Які Ви знаєте варіанти поведінки олігополістичних фірм при зміні ціни на продукцію однієї з них?
30. Чому крива попиту олігополіста має ламаний характер?
31. Охарактеризуйте ціноутворення, зумовлене таємною змовою.
32. Як визначається ціна та обсяги реалізації при „лідерстві в цінах”?
33. Поясніть метод ціноутворення за принципом „витрати плюс”.
34. Які наслідки діяльності олігополій для суспільства та національної економіки?
35. Охарактеризуйте ринок монополістичної конкуренції.
36. Які особливості кривої попиту для ринку монополістичної конкуренції?

37. Яку кількість продукції потрібно виробляти підприємцю при монополістичній конкуренції для максимізації прибутку?
38. Яка частка ринку належить фірмі при монополістичній конкуренції?
39. Охарактеризуйте довготермінову рівновагу в умовах монополістичної конкуренції.
40. Назвіть і поясніть суть методів нецінової конкуренції.
41. Охарактеризуйте ефективність монополістичної конкуренції.
42. Які Ви знаєте реальні та удавані відмінності при диференціації товарів?

Методичні вказівки: при вивченні теми слід пам'ятати, що перед кожною фірмою стоїть проблема максимізації прибутку, вибору обсягу виробництва, цінова політика в умовах даної ринкової моделі (ринкової структури).

В залежності від типу конкуренції, ринкової моделі ринки поділяються на:

- чисту (досконалу) конкуренцію;
- недосконалу конкуренцію (монополістичну конкуренцію, олігополію, дуополію, чисту монополію).

Найважливішими ознаками, за якими виділяють різні моделі ринків є:

- кількість фірм продавців на ринку даного товару та їх розмір;
- тип продукту, що пропонується для продажу;
- можливості контролю за цінами з боку продавців;
- умови вступу в галузь додаткових виробників та їх виходу з неї;
- метод конкуренції, який переважає на цьому ринку;
- доступ до інформації.

Здобувачам вищої освіти треба чітко знати характеристику кожної ринкової структури за цими ознаками, приклади продукції, специфіку умов формули максимізації прибутку в короткостроковому і довгостроковому періодах. Необхідно звернути увагу на різницю між доходом прибутком та підприємницьким доходом фірми, на антимонопольне законодавство України.

Міні-лексикон:

Ринкові структури, досконала конкуренція, недосконала конкуренція, (чиста монополія, олігополія, монополістична конкуренція), точка беззбитковості фірми, умова максимізації прибутку, антимонопольне законодавство.

План проведення заняття:

- I.** Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти.
- II.** Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за

допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. У конкурентній фірмі у стані рівноваги:
  - а) $MC = MR = P$;
  - б) $AR = MR > P$;
  - в) $P = AC - MC$;
  - г) $MR = P - AR$.

2. Конкурентна фірма у довгостроковому періоді одержує:
  - а) економічний прибуток;
  - б) нормальний прибуток;
  - в) економічні збитки;
  - г) жодна відповідь не правильна.

3. Негативний вплив монополізації виробництва полягає в тому, що:
  - а) завищуючи ціни, монополії знижують рівень добробуту споживачів;
  - б) монополії не забезпечують ефективності розподілу ресурсів;
  - в) монополії не забезпечують мінімізації витрат виробництва;
  - г) всі відповіді правильні.

4. Термін —недосконалий конкурент у ринковій економіці відноситься до продавця, що:
  - а) діє поза системою спеціалізації і цін;
  - б) пропонує достатній обсяг товарів, щоб впливати на ціни;
  - в) намагається зруйнувати існуючий стандарт споживчих переваг;
  - г) свідомо або несвідомо використовує неефективні засоби виробництва

5. На будь-якому ринку фірма одержує максимальний прибуток, якщо виробляє такий обсяг продукції, при якому:
  - а) $MR = MC$;
  - б) $TR > TC$;
  - в) $P = MC$;
  - г) $P = MR$.

6. На відміну від конкурентної фірми проста монополія прагне:
  - а) виробляти продукції менше, а ціну встановлювати вище;
  - б) максимізувати прибуток;
  - в) вибрати такий обсяг випуску, при якому $MR = P$;
  - г) виробляти продукції більше і ціну встановлювати вище.

7. Цінова дискримінація – це:
  - а) продаж по різних цінах однієї і тієї ж продукції різноманітним покупцям;

- б) відмінності в оплаті праці по національності або по статі;
- в) експлуатація працюючих шляхом установлення високих цін на споживчі товари;
- г) підвищення ціни на товар більш високої якості.

8. Монополія може бути:

- а) закритою;
- б) відкритою;
- в) природною;
- г) всі відповіді правильні.

9. На ринку монополістичної конкуренції найбільш поширеним способом боротьби з конкурентами є:

- а) зміна обсягів пропозиції з метою впливу на ринкову ціну;
- б) нечесна конкуренція;
- в) цінова конкуренція;
- г) нецінова конкуренція.

10. Якщо вартість доставки на таксі від компанії —Швидкість‖ знизиться на 15 %, й інші фірми в цій сфері транспортних послуг зроблять те саме, то що з наведеного нижче охарактеризує структуру ринку, на якому компанія —Швидкість‖ пропонує свої послуги:

- а) монополістична конкуренція;
- б) монополія;
- в) ідеальна конкуренція;
- г) олігополія?

11. Ринки досконалої і монополістичної конкуренції мають спільну рису:

- а) випускаються диференційовані товари;
- б) на ринку оперує багато покупців і продавців;
- в) кожна фірма зіштовхується з горизонтальною кривою попиту на свій продукт;
- г) випускаються однорідні товари.

12. Найважливіша риса олігополії полягає у тому, що:

- а) на ринку діє декілька продавців;
- б) продукція може бути і стандартизованою і диференційованою;
- в) виробники змушені враховувати реакції своїх конкурентів;
- г) існують певні бар'єри для входу на ринок.

13. У короткостроковому періоді поведінка фірм за умов монополістичної конкуренції схожа на поведінку:

- а) фірми-конкурента;
- б) фірми-олігополіста;
- в) фірми-монополіста;

г) фірми-монопсоніста.

Практичні завдання для здобувачів вищої освіти:

Задача 1

На конкурентному ринку, де галузевий попит характеризується функцією $Q^D=106-P$, встановилася довгострокова рівновага. Визначте, скільки фірм працює в галузі і яким є обсяг випуску продукції окремої фірми, якщо відомо, що у всіх фірм однакова функція загальних витрат $TC=Q^3-4Q^2+10Q$. Проілюструйте свою відповідь графічно.

Задача 2

Підприємство перебуває в умовах досконалої конкуренції. Залежність витрат підприємства від обсягу випуску продукції наведені далі:

Обсяг випуску	Сукупні витрати
0	4
1	8
2	10
3	14
4	20
5	28
6	38
7	50
8	64

Якщо на ринку склалася ціна 8 грн., то який обсяг випуску дозволить фірмі-виробнику максимізувати прибуток? Визначте величину прибутку.

Задача 3

Функція витрат монополіста має вигляд: $TC = 50 + Q^2$, тобто постійні витрати дорівнюють 50 грн., а змінні - Q^2 . Попит на продукцію монополіста складає: $P = 40 - Q$. Знайдіть обсяг виробництва товару, що максимізує прибуток монополіста.

Задача 4

Функція середніх затрат фірми – монополістичного конкурента на своєму ринку: $ATC = 3Q - 2$. Залишковий ринковий попит на продукцію фірми:

$Q = 52 - 2P$. Після проведення рекламної компанії, витрати на яку склали $C_{\text{рекл.}} = 0,5Q^2 + 6Q$, залишковий попит збільшився і склав $Q = 104 - 2P$.

Визначте прибуток фірми до і після проведення рекламної компанії і зробіть висновки про її ефективність.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема № 8. Показники макроекономіки. Макроекономіка і теорія макроекономічної нестабільності

Навчальна мета заняття: вивчити макроекономічні показники і набути навички їх практичного застосування для оцінки результатів функціонування економіки.

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Національне рахівництво: сутність, виникнення.
2. Показники обсягу національно виробництва. Методи обчислення ВВП.
3. Показники рівня цін.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Перелічіть основні макроекономічні показники системи національних рахунків.
2. Запишіть і поясніть формулу розрахунку ВВП за доходами.
3. Що включають в себе витрати на споживання, витрати на інвестиції, державні витрати?
4. В чому сутність національного рахівництва?
5. Чим відрізняються ВВП і ВНП? Як з ВВП вийти на ВНП?
6. Які методи вимірювання ВНП Ви знаєте?
7. Чим відрізняється особистий дохід від доходу кінцевого використання?
8. Поясніть процес інфлювання.
9. В чому різниця між ВНП і чистим національним продуктом (ЧНП)?
10. Дайте визначення подвійного рахунку, доданої вартості.
11. Який макроекономічний показник складається тільки з факторних доходів?

Методичні вказівки: з цієї теми починається III розділ основ економічної теорії – макроекономіка, яка вивчає функціонування економічної системи і головне завдання якої – з'ясування механізму встановлення макроекономічної рівноваги за умов повної зайнятості.

Після одержання незалежності Україна перейшла на західну систему національного рахівництва (СНР), яка є системою взаємопов'язаних макроекономічних показників та особою формою їх представлення (балансові таблиці), що відображає найзагальніші і найважливіші аспекти економічного розвитку. На жаль, економіка будь-якої країни розвивається не по лінії довгострокового тренду, а циклічно. Економічний цикл складається з чотирьох фаз: спад, депресія, поживлення, зростання. Циклічний розвиток економіки

має зовнішні та внутрішні (в середині економічної системи) причини. Сьогодні в Україні в умовах економічного спаду важливо оцінити ці причини і розробити оптимальну економічну політику.

Міні-лексикон:

СНР, ССП, ВВП, ВВП, ЧВП, НД, ОД, ВД, трансферні платежі, економічний цикл.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою.

II. Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Тестові завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Дефлятор ВВП дорівнює відношенню:

- а) реального ВВП до номінального ВВП;
- б) номінального ВВП до реального ВВП;
- в) номінального ВВП поточного року до реального базового року;
- г) реального ВВП поточного року до номінального базового року.

2. ВВП країни А у ринкових цінах збільшився на 9% порівняно з попереднім роком. За цей час рівень цін зріс на 4%. Яким буде реальне зростання?

- а) 4%;
- б) 13%;
- в) 9%;
- г) 5%.

3. Особистий дохід - це:

- а) сума заощаджень приватних осіб;
- б) весь дохід, призначений на особисті споживчі витрати після сплати податків;
- в) дохід, отриманий домашніми господарствами протягом певного року;
- г) правильна відповідь відсутня.

4. Рівноважний ВВП визначається за методом:

- а) витрат;
- б) доходів;
- в) виробничим;
- г) витрати-випуск.

5. Заробітна плата враховується при розрахунку:

- а) ВВП за методом доходів;
- б) ВВП за методом витрат;
- в) чистого експорту;
- г) чистих субсидій державним підприємствам.

6. Номінальний ВВП вимірюється:

- а) в експортних цінах;
- б) в ринкових поточних цінах;
- в) в базових (незмінних) цінах;
- г) в цінах попереднього періоду.

7. Чистий національний продукт дорівнює валовому національному продукту, з якого відраховано:

- а) амортизацію;
- б) заробітну плату і амортизацію;
- в) податки;
- г) заробітну плату, амортизацію та податки.

8. Якщо ціни зростають, а обсяг випущеної продукції не змінюється, то ВВП, вимірюваний в поточних цінах:

- а) збільшується;
- б) залишається незмінним;
- в) зменшується;
- г) не достатньо інформації для відповіді.

9. Індекс споживчих цін може бути використаний для того, щоб оцінити:

- а) різницю між структурою виробництва у звітному і попередньому році;
- б) різницю в ринковій вартості —товарного кошика двох різних часових періодів;
- в) різницю в рівні цін двох різних країн;
- г) різницю між рівнем оптових і роздрібних цін.

10. Якщо відомий обсяг номінального ВВП, то який ще показник необхідно знати, щоб розрахувати обсяг реального ВВП:

- а) загальний обсяг прямих та непрямих податків;
- б) обсяг національного доходу;
- в) індекс цін;
- г) обсяг трансфертних платежів?

11. Котрий з наведених показників не належить до макроекономічних:

- а) валовий національний продукт;
- б) валовий внутрішній продукт;
- в) національний дохід;
- г) рівень рентабельності?

12. Матеріальною основою великого циклу є:
- а) необхідність оновлення основного капіталу;
  - б) необхідність зміни базових технологій і поколінь машин та оновлення об'єктів інфраструктури;
  - в) процеси, що відбуваються на грошовому ринку;
  - г) забезпечення економічної стабільності.
13. Економічне зростання вимірюється:
- а) приростом реального ВВП;
  - б) приростом грошової маси;
  - в) зниженням загального рівня цін;
  - г) зниженням рівня безробіття.
14. Найбільш суттєвим фактором економічного зростання у розвинутих країнах світу сьогодні є:
- а) збільшення обсягу основного капіталу (основних фондів);
  - б) збільшення чисельності зайнятих;
  - в) технологічній зміні у виробництві;
  - г) збільшення експорту.
15. Індекс людського розвитку (ІЛР), що офіційно використовується фахівцями ООН для зіставлення оцінки рівня і якості життя населення в різних країнах світу, являє собою оцінку:
- а) довголіття;
  - б) рівня освіти;
  - в) доходів населення;
  - г) всього вище згаданого.
16. Яке поняття з перерахованих нижче не відносять до фаз ділового циклу:
- а) інфляція;
  - б) спад;
  - в) підйом;
  - г) пожвавлення?
17. У якому переліку наведена найбільш характерна послідовність стадій економічного циклу:
- а) підйом - депресія - пожвавлення – спад;
  - б) підйом - спад - депресія – пожвавлення;
  - в) пожвавлення - депресія - спад – підйом;
  - г) підйом - спад – пожвавлення – депресія?
18. Економічний цикл – це:
- а) період часу, протягом якого спостерігаються різноспрямовані зміни в

основних макроекономічних показників;

б) послідовне проходження національною економікою усіх стадій позитивної економічної динаміки;

в) сукупність певних станів економічної активності, які періодично повторюються у національній економіці;

г) правильна відповідь відсутня?

19. Індивід, який втратив роботу через спад в економіці, потрапляє до категорії безробітних, що відповідає:

а) фрикційному безробіттю;

б) циклічному безробіттю;

в) структурному безробіттю;

г) технологічному безробіттю.

20. Під повною зайнятістю, як правило, розуміють:

а) абсолютну відсутність безробіття;

б) наявність незначної кількості безробітних;

в) наявність тільки фрикційного та структурного безробіття і відсутність циклічного безробіття;

г) повну участь працездатного населення у суспільному виробництві.

21. Рівень безробіття - це:

а) загальна кількість безробітних;

б) частка економічно активного населення у загальній чисельності населення;

в) різниця між економічно активним населенням і кількістю безробітних;

г) питома вага безробітних у загальній чисельності економічно активного населення.

22. Закон А. Оукена встановлює:

а) ступінь зменшення ВВП у залежності від перевищення природного рівня безробіття;

б) ступінь впливу загального економічного спаду на рівень безробіття в країні;

в) залежність між зміною ВВП та змінами рівня циклічного безробіття;

г) залежність між темпами інфляції та рівнем безробіття.

23. Яке безробіття вважається неминучим у будь-який момент часу:

а) фрикційне;

б) приховане;

в) циклічне;

г) застійне?

24. Об'єктами на ринку праці є:

а) заробітна плата;

б) умови наймання;

- в) наймані працівники;
- г) підприємці.

25. Яке серед сполучень видів інфляції є в економіці країни найбільш переважним:

- а) збалансована, помірна, очікувана;
- б) повзуча, неочікувана, збалансована;
- в) незбалансована, галопуюча, очікувана;
- г) очікувана, галопуюча, збалансована?

26. При буквальному перекладі з латинської слова „inflatio” (інфляція) означає:

- а) прискорення;
- б) роздування;
- в) розвиток;
- г) пристосування.

27. До безпосередніх наслідків інфляції не відноситься:

- а) масове зниження рівня життя людей;
- б) перерозподіл доходів;
- в) збільшення бартерного обігу;
- г) зростання реального ВВП.

28. Котре визначення точніше передає сутність інфляції:

- а) це підвищення цін на окремих ринках;
- б) це зміна загального рівня цін у національній економіці;
- в) це зміна цін на окремих ринках;
- г) це підвищення загального рівня цін у національній економіці?

29. Якщо інфляція витрат супроводжується наданням обсягів виробництва, то таке явище називається:

- а) стагфляція;
- б) девальвація;
- в) гіперінфляція;
- г) неочікувана інфляція.

30. Інфляція попиту виникає в умовах, коли:

- а) зростання сукупного попиту випереджає зростання сукупної пропозиції;
- б) темпи зростання сукупного попиту і сукупної пропозиції однакові;
- в) зростання сукупної пропозиції випереджає зростання сукупного попиту;
- г) усі відповіді неправильні.

Практичні завдання для здобувачів вищої освіти:

Задача 1

Валовий національний продукт (GNP) дорівнює 5000 млн.гр.од., споживчі витрати – 3200 млн.гр.од., державні витрати – 900 млн.гр.од., чистий експорт – 80 млн.гр.од.

Розрахуйте:

- а) величину інвестицій;
- б) обсяг імпорту за умови, що експорт дорівнює 350 млн.гр.од.;
- в) чистий національний продукт (NNP) за умови, що сума амортизації складає 150 млн.гр.од.;
- г) в цьому прикладі чистий експорт виражається позитивною величиною. Чи може вона бути від'ємною? В якому випадку?

Задача 2

- а) опишіть ситуацію, за якою номінальний ВВП більший за реальний ВВП.
  - б) чи можлива ситуація, коли:
    - реальний ВВП більший за номінальний ВВП.
    - дефлятор більший за індекс цін.
- Поясніть свої відповіді, наведіть приклади з реального життя.

Задача 3

Економічна діяльність країни за минулий рік характеризується наступними показниками (в грошових одиницях): ВВП - 550; чисті інвестиції особистого сектору - 80; державні закупки – 75; споживання домашніх господарств – 220; надходження до державного бюджету прямих податків – 26; непрямі податки – 18; субвенції підприємцям – 30; експорт – 240; імпорт – 205.

Визначити:

- а) використовуваний дохід домашніх господарств (у);
- б) амортизаційний фонд (А);
- в) стан державного бюджету.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7**Тема № 9. Макроекономічна політика держави**

Навчальна мета заняття: набуття вміння використання інструментів фінансової і монетарної політики.

Кількість годин - 2 години (денне).

Місце проведення: навчальний кабінет.

Навчальні питання за темою:

1. Вади ринку. Економічні функції держави.
2. Фіскальна політика як складова стабілізаційної політики держави.
3. Монетарна політика.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Охарактеризуйте переваги ринку.
2. Назвіть головні складові економічної політики держави.
3. Поясніть стратегії активізму та антиактивізму.
4. Яка різниця між дискреційною і недискреційною фіскальною політикою?
5. Назвіть інструменти монетарної політики.
6. Поясніть сутність передавального механізму монетарної політики.
7. Що таке вмонтовані, або автоматичні, стабілізатори?

Методичні вказівки: при вивченні теми треба пам'ятати про два підходи к проблемі макроекономічної рівноваги за умов повної зайнятості. Класична теорія макроекономічної рівноваги: звичайний стан економіки – рівноважний за повної зайнятості, але коли економіка країни виходить з цього стану то абсолютно гнучкі ціни: на ринку товарів і послуг (ціна і тариф) на ринку праці (зарплата), на ринку грошей (ставка проценту) відновлюють рівновагу, тобто ринкового механізму достатньо.

Кейнсіанська теорія як теоретична база державного регулювання економіки: ціни не є абсолютно гнучкими (ефект хроповика), макроекономічна рівновага за умов повної зайнятості – це виключення, а не система, вийти на яке можливо тільки за допомогою державного регулювання економіки, оптимальної фіскальної і монетарної політики. Треба звернути увагу на дискреційну фіскальну політику, її інструменти, мультиплікатори та недискреційну фіскальну політику, автоматичні стабілізатори; на сутність інструменти і мультиплікатори монетарної політики.

Під час спаду виробництва або економічної кризи (глибокого і тривалого спаду) державне регулювання економіки треба посилювати.

Міні-лексикон:

Ефект хроповика, фіскальна політика (дискреційна і недискреційна), мультиплікатори, автоматичні стабілізатори, монетарна політика, облікова ставка, норма обов'язкових банківських резервів, операції на відкритому ринку.

План проведення заняття:

- I.** Порядок проведення вступу до заняття здійснюється за допомогою повтору основних понять за темою, контролю теоретичних знань здобувачів освіти.
- II.** Порядок проведення основної частини заняття реалізується шляхом проведення попереднього контролю теоретичних знань здобувачів освіти за допомогою фронтального опитування та формування практичних умінь і навичок здобувачів освіти, а саме розв'язання задач.

Практичні завдання для здобувачів вищої освіти::

Задача 1

Національний банк вирішив збільшити пропозицію грошей на 330 млрд. грн.. На скільки треба збільшити грошову базу за умови, що коефіцієнт готівки дорівнює 0,3, а резервна норма становить 15 %.

Задача 2

НБУ купив у комерційних банків державні облігації на суму 500 млн. грн.. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо комерційні банки повністю використовують свої кредитні гроші за умови, що норма банківських резервів дорівнює 20 %.

Задача 3

Рівноважний ВВП країни дорівнює 300 млрд.грн.од. Уряд вирішує збільшити видатки в країні і зменшити податки на 10%. Визначте зміну ВВП, якщо гранична схильність до споживання дорівнює 0,8.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Здійснити перевірку і оцінювання виконаних завдань. Підвести підсумок заняття звернувши увагу на основні помилки при його виконанні.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: Знання, 2014. – 711 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: практикум: Навчальний посібник – К.: Знання, 2013. – 496 с.
3. Базиліук А.В., Дерій Ж.В., Концева В.В., Хоменко І.О. Економічна теорія. Практикум: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012.-312с.
4. Башнянин Г.І. Політична економія. Навчальний посібник. – К.:ЦУЛ, 2013. – 410 с.
5. Осецький В.Л. Політекономія: Навчальний посібник – К.: НАУ, 2013. – 380 с.
6. Майовець Є.Й. Економічна теорія: Навчальний посібник– Львів: ЛНУ ім. І.Франка. – 2011. – 399 с.
7. Моцелюк Н.В. Політична економія. Ч.3. Економічний розвиток. Сучасні економічні системи. Світове господарство: Навчальний посібник – К.:ЦУЛ, 2014.-168с.
8. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник-К.: Алерта, 2015. – 487с.
9. Сірко А.В.Економічна теорія: Політекономія:Підручник – К.:ЦУЛ, 2014.-416с.
10. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Політична економія: Навчальний посібник – К.: Кондор – Видавництво, 2013. – 464 с.

11. Старчик Н.В., Носач І.В. Мікроекономіка: Підручник – К.: ЦУЛ, 2012. – 480 с.
12. Якобчук В.П. Економічна теорія: Навчальний посібник – К.:Ліра – К,2015 – 408с.

Допоміжна література:

1. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012. – 280 с.
2. Вотамянук О.З. Економічна теорія: вступ, макроекономіка, мікроекономіка - Львів: Інтелект – Захід, 2011. – 656 с.
3. Луценко Г.П. Курс економічної теорії: практика і теорія: Електронний посібник – Кременчук: КЛК НАУ, 2011. – 207 с.
4. Носова О.В. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
5. Мельникова В.І. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 248 с.
6. Лопух К.В. Сучасний монетаризм: Монографія – К.: ЦУЛ, 2015.-272с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua